

старшокласників у контексті останніх освітніх новацій відповідно до вимог сучасності. Відтак, профільне навчання слід розглядати крізь призму врахування освітніх потреб, нахилів та здібностей учнів і створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті та структурі організації навчання.

Література

1. Купшнір В. М. Профільне навчання в історії розвитку вітчизняної школи (друга половина XIX – XX ст.) : *монографія*. Умань: Видавець «Сочинський», 2016. — 409 с.
2. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
3. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 25.06.2013 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
4. Шиян Н. І. Профільне навчання у школах сільської місцевості: теорія і практика / Н. І. Шиян. — Полтава : АСМІ, 2004. — 442 с.

Куліш Тетяна Іванівна,

*старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник*

РЕФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСВІТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ДОБУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку освіти зросли вимоги до якості початкової освіти, створюються умови для посилення практичної спрямованості навчання та творчого розвитку дитини. Особливу роль у навчальному процесі відведено рідній мові з огляду на її значущість для опанування знань з інших предметів і розвитку високоосвіченої та духовно багатой особистості.

ДО 200-ЛІТТЯ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Сучасна українська історико-педагогічна наука має чимало напрацювань з питань історії мовної освіти, однак більшість наукових розвідок пов'язано зі становленням системи освіти в різні історичні періоди та творчістю окремих діячів освіти, зокрема праці Л.Д. Березівської, А.М. Боровик, Т.К. Завгородької, В.К. Майбороди, О.В. Сухомлинської та ін. Проблеми викладання рідної мови в початковій школі знайшли відображення в дослідженнях українських вчених (В.І. Бадер, Л.О. Варзацька, М.С. Вашуленко, С.Г. Дубовик, К.І. Пономарьова, О.Я. Савченко, О.Н. Хорошковська та ін.).

Із середини 90-х років ХХ століття відбувається переорієнтація мовної освіти на забезпечення комунікативної компетенції молодших школярів, що знайшло прояв у Державній національній програмі «Освіта. (Україна ХХІ століття)», Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст., концепціях мовної освіти (1994, 1996, 2002), Державних стандартах освіти (1997, 2000, 2011), навчальних програмах (1997, 2001–2003). В цих документах наголошується на тому, що українська мова має бути засобом самопізнання, саморозвитку й самовираження особистості та окреслено мету і зміст навчання, визначено вимоги та вибудовано нові підходи до навчання рідної мови [1].

Упровадження зазначених освітніх документів у практику зумовило перегляд усталених стратегій навчання рідної мови, зокрема передбачалося посилення практичної спрямованості процесу опанування рідної мови, підпорядкування роботи над мовною теорією інтересам мовленнєвого розвитку учнів.

З 2000 р. розпочалися системні зміни в початковій освіті. Кабінетом Міністрів України прийнято постанову «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання», а також цією ж постановою вперше в нашій країні затверджено Державний стандарт початкової загальної освіти [2; 3]. У Стандарті освітня галузь «Мова і література» передбачала «опанування молодшими школярами української мови та інших мов як засобу спілкування і пізнання, прилучення до скарбниць духовності і культури, літературних надбань Українського народу і народів світу, виховання громадянськості, патріотизму, національної самосвідомості» [2, с. 165]. У мовній освіті молодших школярів було виокремлено чотири

змістові лінії — комунікативна, яка передбачала формування та розвиток умінь слухати, говорити, читати і писати; лінгвістична та лінгвоукраїнознавча лінії мали забезпечити відповідний обсяг знань про мову, умінь і навичок їх використання у мовленнєвій діяльності, а також уявлення про звичаї, побут, визначні події та постаті в історії України; усі три зазначені змістові лінії у стандарті пронизані діяльнісною лінією, яка передбачає уміння аналізувати, порівнювати, виділяти головне та узагальнювати мовні факти [2].

У шкільному навчанні оволодіння мовою відбувається, насамперед, на уроках української мови, мови за вибором закладу загальної середньої освіти та на уроках читання, але найвищі результати досягаються, якщо мовленнєвий розвиток здійснюється й під час вивчення всіх предметів початкової школи. Доцільним, на думку вчених, є такий підхід до навчання мови, за якого сам процес її вивчення стає процесом поєднання отриманих знань і умінь із життям. Важливим засобом реалізації такого підходу є здійснення взаємозв'язків навчання української мови та інших предметів.

На уроках української мови не тільки формуються і поповнюються знання молодших школярів з мови і мовлення, а й реалізуються важливі виховні завдання. Саме за допомогою початкових уявлень і знань про діалектичні закономірності розвитку природи і мови закладається у молодших школярів основа світогляду, формується ставлення до історії, культури і літератури, мови свого народу, виховується почуття патріотизму [3; 4].

Сьогодні зміст початкової мовної освіти конкретизується у оновленому Державному стандарті початкової загальної освіти [5] на рівні базового навчального плану і характеристик освітньої галузі «Мовно-літературна (українська мова та література, мови та літератури відповідних корінних народів і національних меншин, іншомовна освіта)». Вимоги до обов'язкових результатів навчання мови визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено такі ключові компетентності:

- вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання,

ДО 200-ЛІТТЯ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування [5].

Отже, із проголошенням незалежності розпочався активний процес реформування мовної освіти в початковій школі, намітилися істотні позитивні зміни у визначенні і досягненні цілей початкового навчання української мови. Зокрема висунуто ідею практичного опанування мов, що полягає, передусім, у тому, що контролюватися мають не стільки знання про мову, скільки мовні вміння, а саме: будувати речення, різні за структурою, метою висловлювання та інтонацією; правильно утворювати форму слова й поєднувати її з іншими; будувати словосполучення, не порушувати норм вимови й наголошування вживаних знайомих слів.

Література

1. Освіта України. Нормативно-правові документи. Київ: Міленіум, 2001.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2000 року № 1717 «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» / Освіта України. Нормативно-правові документи. Київ: Міленіум, 2001.
3. Савченко О. Я. Новий етап розвитку 4-річної початкової школи [Текст] / О. Я. Савченко // Початкова школа. — 2001. — № 1. — С. 6 — 10.
4. Пономарьова К. І. Соціокультурна складова у змісті початкового курсу української мови / К. І. Пономарьова // Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів: теоретичні аспекти: Дайджест 1 / Укл. О. В. Онопрієнко. — Донецьк : Каштан, 2011. — 98 с.
5. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>. Дата звернення: Вересень 30, 2019.